

Od premiéry série snímků Hobit už sice nějaký čas uplynul, zajímavé paralely v díly J. R. R. Tolkiena však zůstávají, a proto zveřejňujeme tento článek izraelského autora – Redakce DP.

Autor: Matt Lebovic

Za několik málo dní se tolkienovští fanoušci nahnou do kin, aby zhlédli druhý díl trilogie Petera Jacksona „Hobit“ nazvaný „Šmakova dračí poušť.“

Podobně jako v případě loňské „Neočekávané cesty“ budou i u nejnovějšího 161-minutového přídele putování Tolkienovou Středozemí jistě někteří fandové hledat paralely v židovské historii – především v epickém příběhu dvanácti trpaslíků-vyhnanců, odhodlaných za každou cenu získat zpět na draku Šmakovi svůj domov.

Když v roce 1937 Tolkien „Hobita“ vydával, sionistický sen o židovské domovině – nemluvě pak o holocaustu – byl stále hudbou budoucnosti. V Oxfordu vzdělaný hluboce věřící katolík Tolkien sloužil za 1. světové války jako spojovací důstojník a na vlastní oči sledoval jatka bitvy na řece Sommě, jedné z nejkrvavějších v dějinách.

Badatelé dlouho hledali v dětské knížce „Hobit“ náznaky alegorie, včetně otisku Tolkienových válečných zkušeností na zápletku.

Pro některé tolkienisty – oficiální termín pro Tolkienovy příznivce – představuje další fascinující paralelu podobnost mezi smyšlenými trpaslíky ze Středozemě a skutečnými Židy – co se dějin i kultury týče.

Více než tři desetiletí po vydání Hobita řekl Tolkien k židovsko-trpasličímu spojení v rozhovoru pro BBC z roku 1971 následující:

„Nezamýšlel jsem to, ale když máte tolik různých ras, musíte je nějak odlišit, že ano? Trpaslíci – neřekl byste, že v mnoha ohledech připomínají Židy? Jejich řeč je semitská, vytvořená jako semitská. Hobiti jsou prostí venkovští Angličané.“

Podle tolkienovského badatele Johna Rateliffa, autora dvoudílných dějin Hobita z roku 2007, čerpal Tolkien při vytváření trpaslíků inspiraci z hebrejských textů a židovské historie. Jako řemeslníci vyhnaní ze své bohaté domoviny mluví trpaslíci jak jazykem svých nově přijatých vlastí, tak – mezi sebou – i hebrejštinou ovlivněným jazykem, který Tolkien sám vytvořil.

Přestože si Tolkienovi trpaslíci připomínají temnou minulost v tklivých písních, většina z nich se asimilovala a ohledně znovudobytí svého ztraceného království Ereboru jsou na vážkách.

Plnovousy, velké frňáky, láska ke zlatu a bohatství, hledání Sváté země – trpaslíci jsou vlastně Židé

Někde pod Osamělou horou leží uprostřed obřího dračího Šmakova pokladu ukryt zářící drahokam „Arcikam,“ nazývaný „Srdce hory.“

Nadpozemský Arcikam má podle některých představovat Archu úmluvy a Osamělá hora jeruzalémskou Chrámovou horu.

Podobně jako pozdější starozákonní židovští panovníci podléhali často trpasličí králové Ereboru svodům zkaženosti a chamtivosti. Jejich nezřízené hromadění bohatství, jak Tolkien výslovně říká, vyvolávalo zášť sousedů – a nakonec přivábilo i hrabivého draka.

Po desetiletí označovali někteří akademici Tolkienovo vyprávění o trpaslících – včetně jeho pokračování v Pánovi prstenů – za jistý pokus o „revizi“ slavné operní Ságy o Nibelunzích německého skladatele Richarda Wagnera. V tomto čtyřdílném cyklu našli antisemité včetně Adolfa Hitlera alegorické utvrzení své nenávisti k Židům, reprezentovaných zločinným trpaslíkem Alberichem. Celoživotní antisemita Wagner opakovaně volal po osvobození Německa od Židů.

Jiní vnímají Tolkienovy hrdinské trpaslíky jako vědomou inverzi Wagnerových negativních „židovských“ trpaslíků usilujících o zvrácení škodlivých stereotypů. Coby milovník severské mytologie nenáviděl Tolkien nacistické překrucování starodávných příběhů za účelem podněcování nenávisti.

V roce 1941 napsal Tolkien v dopise synovi: „Ostatně mám v rámci téhle války i svou malou palčivou osobní zášť... proti tomu malému brunátnému ignorantovi Adolfu Hitlerovi. Ničí, převrací, zneužívá a navždy očerňuje onoho vznešeného severského ducha, vrcholný dar Evropě, který odjakživa miluji a který jsem se vždy snažil ukázat v pravém světle.“

Několik let po vydání Hobita podstoupil Tolkien korespondenční výměnu s vydavateli, kteří chtěli jeho knihu přeložit do němčiny. V reakci na žádost, aby Tolkien potvrdil svůj árijský původ, se rodák z Jižní Afriky vymezil proti nacistické politice.

„Jestliže celou věc chápu správně, dotazujete se, zda jsem židovského původu. Mohu odpovědět jedině tolik, že podle všeho mezi tímto nadaným národem žádné předky nemám,“ odpověděl Tolkien v hojně citovaném dopise. Dále označil nacistickou rasovou doktrínu za „zcela zhoubnou a nevědeckou.“

Přestože Tolkien dle svých slov alegorii „srdečně nesnášel,“ Hobit podle mnohých tolkienologů nese neomylné otisky válečných zážitků.

„Tolkienovy prožitky z války si našly cestu do jeho díla,“ napsala ve studii o jeho literárních vlivech Nancy Marie Ottová.

„1. světová válka ztělesňovala všechno, co si Tolkien hnusil: ničení přírody, smrt přinášející využití technologie, zneužívání a zkaženost autority a triumf industrializace. Přesto však u něj tato zkušenost prohloubila obdiv k obyčejným ctnostem, přátelství a prchavým zábleskům

krásy, které dokázal nalézt uprostřed ošklivosti," píše Ottová.

V nejnovější filmové adaptaci Hobita uvidí diváci těžkostmi vykoupený návrat trpaslíků do Ereboru pod Osamělou horou. Aby se tam dostali, budou se muset vypořádat s nejrůznějšími protivenskými z rukou elfů, lidí a obřích pavouků, kteří se pokusí jejich misi zhatit.

Při svém návratu však nemají zrovna ustláno na růžích, a tak se se dostávají do sporů s lidskými a elfskými sousedy, s kterými se jejich náčelník odmítá rozdělit o znovunabyté zlato, nemluvě pak o skřetech z Morie. Trilogii příští rok završí film „Tam a zase zpátky“ vrcholící Bitvou pěti armád, v níž si trpaslíci zajistí svou nezávislost.

Pro ty z fanoušků, kteří se kromě mytické Středozemě zajímají i o jejího stvořitele, začne brzy Fox Searchlight točit o Tolkienovi životopisný film, který se zaměří na průsečíky jeho osobního života a Středozemě. Scénář předního tolkieonologa Davida Gleesona zfilmuje Peter Chernin, která momentálně dokončuje biblický Exodus s Christianem Balem v roli Mojžíše.

Článek Matta Lebovice vyšel na webu timesofisrael.com 11. prosince 2013.